

Մանգրամի Էֆեսոս

Մ Ի Ի Ն Ա Տ Ի Ի

ՈՒՄՈՒՐԸ ԲՕԼԻԹԻԳԸՅՅԷ ՎԷ ՄԻՎԱՏՏԸ ՍԱՅԻՐԷ

ՊԻՐԻՆՃԻ ՍԵՆԷ

1867 ՅՈՒՆԻՍԻՐ 26 ԲԵՆՉԵՄՊԻՆՆ

ՆԻՄԵՐՈ 258

Մանգրամի Էֆեսոս համայնական 300
հիւսիս քերիւղ, անէվի գլխիւն, բոլոր փարաւ տախի
իւնտ օլարագ, 200 զէ՛ օլարագ, ալթը ալթը 100 զէ՛ օլա-
րագ, քէնիւսիւս տախի 30 ար փարայա տախիւնագ տըր :

Իլանալըն պէհեր սալթըն իլն, պի-
րիննի տէֆատա 5, իլննի տէֆատա 2,
վէ իւննիւն վէ սալթը տէֆատա 1
էր զուրուշ ալթնագ տըր :

Մէքթուլ վէ սալթը, Պէյ-օղլունտա տոգրու-եռ տա
467 նիւնթըրու իւնտէտ ԼԵՎԱՆԹ ՀԵՐԱԼՏ Թալիտ-
նէնիտ, Կարապետ 8, Փանստանէ կէտնթիւնէք տըր :

ՀԱՆՎԱՏԻՍԱԹԸ ՏՈՒՄԻՆԻՅԵՆ

Տիւնքի Գուրիտէ օղլունտալունտ
կէօրէ, Մըսըր պագըրըրըն պիւտէն
պիւրէ ետագ իտիւնիս անպէպիտէն,
Պուրտտա պիւր չօր էթմէքձի տիւքքեան,
լարը ետագ իտիւնի տիւք :

Մէքթուլ զաղէթա, Թիւրքիւնըն սա-
լիւր մէմէքթիւնիւնտ տախի է կէրչի այնի
թէտպիւր զուհուրա կէլմիշ օլտա իտի,
այնի կիւրիւտիւնիւն տախի զուհուրի
իւնթիւնտէն իտի տէտիքտէն սօնրա,
Ալաւա թէշէքթիւր իթմէլիւր քի,
Խաթանդօ, էհալիսի հերնէ գտտար պաշ-
գա էհալիւնտէն զիւտտէ մէսուտ պիւր
հալտէ տէշիլ իտէլիւտէ, պէրէքթիւ վէր-
սին քի թէհամիւլիւ քիմէննէլէր տիւր-
լէր տէմիշ տիւր :

Էկէր Գուրիտէ պու սօն լագըրըրըն ի-
լէ պուրտտա էթմէքձի տիւքքեանլարը-
նըն ետագ իտիւնիտիւնի տնիւթմագ
էֆրէարընտա իտէ, նէգաքթիւ հուտու-
տունտ քէք կէնիւտէն թու թմագտա տըր
տէշէպիլիւր, զիւրա, համտ օլտու կէշ-
տի կիթտի իտէտէ, պուրտտա տախի իլք
կիւնիւնի ալ ուլղունտալունտ օլար օլմտուր :

Բէգալիւք մէքթիւր զաղէթա, Եօգար-
քի Արնալուտուլար հագըրընտա Լվո-
պա զաղէթալարընտա օղլունտա պիւր թա-
գըմ ուլղունտալունտ օլար հալտալիւնի
տօղլու լթմագ նիւնթիւն, իլթիլալէ տա-
լիւր շէլէր օլմտուր, իլա էհալիւն պա-
գը մուարալարտան իպարէթ իտուկիւնի
տնիւթմըն, վէ մահը հալին 23 թարի-
իւն Մանաթթըրտան ալթըր մալիւմաթ-
լարը շու ալթիւնթի տուրէթաէ պէտան
իւնիւն տիւր :

« Կէշէն հալթա Բրիգընտէն թա-
լալթըրըն զալթիւնիւն նէգալթի թահ-
թընտա օլտու զու հալտէ, էլլիւ նէֆէր
գալտալ քէտան կէթիւնիւն տիւր, Պուրն-
լարտան պագըրըն (մէճիւ ագալարընըն
քէտալթէտի, վէ հալթա միւտիւր տա-
լի) ալթար իւլթիւնտէ օլտալ, սալթըր
իտէ հէմ ետան պուրնմագտա, վէ
հէմտէ տէօրտէր տէօրտէր, վէ պէշէր
պէշէր պիւրպիւրիւնէ պագըրնմըն իտիւր,
պուրնար Արնալուտուլար գտա վուգու պու-
լան կիւրիւտիւնիւն էն զիւտտէ թէօհ-
մէթիւ պուրնանլար իտիւր :

« Երմուր Բրիգըն մուհալթէ թահ-
թընտա պուրնտալունտալունտան, պուրնա-
լըն մուհալթէմէպէն պիւր տիւնըն հարպ
հուգըրընտա պագըրընագ տըր, լագըն
պուր մուհալթէմէ ալթալ նէ՛ վագըր վու-
գու պուրնագ տըր, Պիլէմէլիւ, չիւն-
քի օրտուլարըն քէտալթէտի Արնալուտ-
լուգտա վէ ետիւտ Երնան հուտուտ
լարընտա պուրնմագտա օլտուգըրըն-
տան, պուրտտա հիւ պիւր պիւլիւր զա-
պիթ պուրնմագտա տըր, պուրտտա-
տա պաշգա, միւթթէհիւլիւն ծիւմէտի
հէնուգ կէլիւնի տիւր, վէ էլլիւ նէֆէր
գալտար տահա կէլէճէլիւն պէլիւնիւնթ-
աէ տիւր :

« Ալթէշէ վէլիւն ալթը ետիւ գըթա
քէօլիւրէ կէլիւնիւնտէ, ետ հիւքիւմէթ
սանթըրընտան, վէ ետիւտ խարապըր
մուծիւլ օլանլար թարալթընտան եէնի-
տէն իպնա գըրընագալթ թէֆէքթիւր օ-
լունտագտա տըր, քէգալիւք չալընտան հալ-
վանաթ իլէ էշէպիւ միւթթէնէվիլիւն հագ-
ընտա տախի այնի լագըրըրըն կէգմէք-
աէ տիւր :

« Էկէրչի իրիւթիւն Արնալուտուլար
սիւրահա տալթանմուրալ, վէ Միւրիթլէր
տախի քէնտի իմտալարընա եէթիւմէ-
սէլէր իտի, տահա զիւտտէ ֆէնալթըր
զուհուրի իւնթիւնտէն իտի, հալ պու-
քի իրիւթիւնալար իսլամ Արնալուտուլ-
րա, « Ալթըգ էլլէրտի, պուրնտան սօն-
լա քէօլիւրի ալթէշէ վիւմէքթիւն իւնթի-
եաճ եօգ տուր, պուրնալունտալունտ մէյտա-
տան, սիլիւնի վուրուշալթ, նէ՛ լագըմ
տըր գահալիւք, էկէր ետընթ պիւր է-
վիւն ալթէշէ վիւմէքթիւն կէօրիւլիւր իտէ,
գալթա ալթալթի ստըրալագ տըր »

« Իքի թարալթ տախի պիւր գաշ կիւն-
տէն պէրու սիւրահալար էլտէ պէլէմէքտէ
իլէն, պիւրտէ ապալիւր եէթիւնի, Սահիպ
ճիւնհալար քէք գօլթըրըն պուրնտու-
լար, մէքթիւր ուլղունտալունտալունտ միւթ-
թի էֆէնալիւն վէրտիլի, վէ մէճիւ ա-
լալարըն թապալթ իւլթիւնթիւն պիւր
ֆէթվա սէպէպիւնթի վէլիւն օլտու-
ղունտան, մէքթուման թէվլըք գըրըն-
տըր :

« Կէրէք աշաղը վէ օրթա Արնալուտ-
լունտան, վէ կէրէք չիւնի Արնալուտ-
լունտան իսլամալար չօղլուգ չալընագը-
լը սէվիւնթիւնթիւնտէն, չիւթթիւր սա-
լէսիւնտ ալ չօգ սէտալթի հալէ մալթ
օլմագտա օլտան իրիւթիւնալարըն չէքմէ-
մէքտէ, վէ հալթալիւնտէն նաշի, Բրիգ-
ընտէն վէ ճիւլարընտան օլարըն թարա
իտիւնթիւն իտտալ իւլթմէքտէ իտիւր :

« Իմուր Հիւքիւմէթ թարալթընտան մէքթու-
ման իսլամալար շու մալթ պիւր իւլթ-
վալ վէրիւլիւն, « հէմ քէնալիւք չալթ-
մագըրըն, վէ հէմտէ պաշգալարըն չա-
լթմագըրըն իտիւնթիւնթիւն չալ պուր քի,
սիլիւն էլլէ մուլթթալ պըրագըրընթ
թօրագըրըն օլարալար քէպ պիւրպիւրի
թագալիւրտէ, քէնալիւք ֆայիւտմէնտ օլ-
տուգտան պաշգա, տէվէթիւն տախի ֆա-
լիւնթիւնտ օլալարընտա չիւրհէ եօգ
տուր »

« Պուր կիւն Նաուլ թէալթըրընտա
օլանլար Առանհար Ամալունի նամ օ-
եուտա խալիլիւ վէվալթ պուրնմագտալ :

վէ իշխող քեօյլերի պիշարեկեանը իշին սեփղ երեզ զուրուշ իեանէ թօբլանըմը տըր : Մեզ քիւր օեուէ վէ օեուէնճուար հազգընտա պազը սեօյլէյէճէքլերիմիդի եարընա թէրք իտերիդ :

— Իշխողիկմիդէ կեօրէ , Ձեյթին շօրպաճըլարընտան Ասասուր աղա տիւն ախլամ վեհափառ կաթուղիկոս սրբազան հազրէթլերինէ կիտերէք տեօթի շէրիֆինի պուս իթմիշ , վէ գաթան քէնտի քիլիսէսինի ինքեար իթմիշ օլմաներպ , իւլա պազը սեպէպլերէ մէպնի նազլի մէզ հէպ իսփիլէ նաշլի իգամէթ կեան հիլէտիկինի արգ ու իֆատէ իլլէմիշ : միւշարիլէյն հազրէթլերի թարաֆընտան պիւլիլէք իլթիֆաթ կեօրմիւշ , քէնտի սուֆրապընտա թաամ իթմիշ , վէ քէնտուլէ վերիլէն պիւր օտառա էլլէնիպ րա հաթ իլլէմէքտէ պուլաւնուշ տուր :

Ձանն իտերիդ քի պու կիւն տիկեր րէֆիգլերի տաթի կիտերէք վեհափառ հազրէթլերինի քէզալիք տեօթի շէրիֆերինի պուս իտէճէքլեր տիր :

Պիղտէ Մեհմուանըն թարիգինի թու թարազ , շիմտիքի հալ պաշքա պիր շէյ սեօյլէմէյիլ :

— Տիւնքի Մանպուլմէմիդտէ , իշխող քեօյլերի պիշարեկեանը իշին հիմմէթ օլունան իեանէ տէֆթերինտէ , շու խայրխաճըլա պէհրէմէնտ օլան զաթլարըն իսմ ու մախլէպլերինի պազըլարընը պիղզաթ քէնտիլերի եազմըն օլուպ , վէ պազըլարըն իտէ պիր գաշ էլլէն կէշմիշ օլպուղունտան , վէ քէնտիմիդ պազմադաղըն թէմիգէ շէքտիրիլէրէք տիգիլմիշ : վէ սանրատա տիգգաթ օլունամաճըն իտուկինտէն , պազըլարըն էօնիւնտէ աազա սրֆաթը պուլունուպ , վէ պազըլարըն էօնիւնտէ իտէ հիշ պիր շէյ պուլունամաճար իշին խասսէթէն մազուր տիլերիլ :

— . . . Միւլէյ լիֆ :

1867 յունվար 18 էնգարէ Էնգարէ վէ թէվապիսինէ առաջնորդ նապա ու թայեին պուլուլմուշ օլան սէմաճէթլու Արիստակէս սրբազան հազրէթլերի , մաճը հալին պիրինճի փազար կիւնիւ , եանի մազարըն միւնսապը օլան էնգարէ մանասթըրընա թէշիֆ իթտիկի կիւնիւ , միլէթիմիդ էհալիսի իշին պիր էյամը մէսէրէթ իթթիսամ առա օլուն մուշտուր :

Շէօյլէ քի , միւլմայիլէյն Տէր-սէա տէթտէն հաթէթլերինի փէյամը սաֆհա պալաւար , թէյէկրաֆ վասըթաարըլա , քէսիտէի կիւնի իֆթիսարըմը օլուղա տա , տէրհալ միաբանլարտան ֆազիլէթլու թաղէոս վարդապետ րէֆազաթընտա երեսիոխան վէքիլի վէ սայիր պիր թազըմ զէվաթը միւլթէպէրան պուլունա առաղու հալտէ , նալու գազասընա գա

տար միւլմայիլէյն իսթիգալընա շըգմըշը տըր :

Պիր գաշ կիւն սօնրա , միլէթիմիդ միւլթէպէրանտան պիր խայրխաճ զաթ , Ահաշ վէ Սթանօզ գասապալարըն միւլտիրլերինէ միւրաճաթ իտիպ , մայթիինէ պիր դաշ գապիլթիլեր վերիլմէսինի րէճա իթտիկինտէ , րէճասը գապուլէ շուեան կէօրիւլմիւշ , վէ մէզքիւր գասապալարտա միւլթէվաթթըն միլէթիմիզին պիր շօգ գըսմը տաթի միւլմայիլէյն եպիսկոպոս հազրէթլերինէ րէսմի թէպլիքի իճրա իտերէք , միւլթիսիսի վէ շէրէֆեապ օլմուշար տըր :

Վալիի մէմէթթիմիդ օլան տէվէթլու Ահմէտ Թէվֆիդ րաշա հազրէթլերի ճանիպի ալիսինտէն իրալ պուլուլան , վէ մայթիինտէ երկիրմի նէֆեր գատար միւլթաղաֆ գապիլթիլէր պուլունուղու հալտէ : գապիլթիլէ երեզ պաշքա , Միւլշիր րաշա հազրէթլերինի սայիսի մախսուսուլա պէրապլեր քէշտէ գըլընան էապլ րաքիպ օլաթապ , մէզքիւր ալլալտէ հազըր պուլունուլաշար տըր : Լիւէճիլ թէնիլէ ազիմէթ իթմիշ , վէ պլին քիշիլէ գարիպ պուլունան միլէթի մուլթիլիլէ իլէ միւլթէթէպ պիր ճէօմաթ շէհրտէն իւշ սաաթ մէսաֆէտէ պուլունան պիր մաճէլտէ հազըր պուլունուպ , նիւվազէնտէի քէրիմանէլերինէ նայիլ օլմուշար տըր :

Միւլմայիլէյն Արիստակէս եպիսկոպոս հազրէթլերի , էսնայի րաշտէ թէրթիպ վէ թէնիլէ գըլընմըշ օլան խայիմէի (շատըր) մախսուսէսինէ նիւզուլ վէ օլառա պիր ազ միւլտուլթ ալամ իթտիքտէն սօնրա , քիլիսէ էլպիսէլերիլէ միւլթէյն վէ խուպ ափազալա նաղմէսապ օլան մէթթէպ շալիլա տանըլա սէլամանմըշ , վէ մանասթըր քիշկեանընտա թէճէմիւլ իթմիշ օլան քեաֆթէյի իւնտա վէ զիւքուր թարաֆընտան քէմալի շիւքրանիլէթ վէ մաճըղու զիւլթ իպրապ օլունուղու հալտէ , պապը մանասթըրա շէրէֆ տուլուն իլլէ , քէնտի էլպիսէի րուհանիլէթիլէ քիլիսէյէ նուղուլ իթմիշ տիր :

Օրատա Արիստակէս եպիսկոպոս հազրէթլերի , տուայի թէվաֆիլերի էօմր ու իգալա , վէ թէվալիլաի շանու շէվթէթ վէ իճլալը հազրէթի զըլուլա հիլերի եատու թէգքեար իթտիքտէն սօնրա , վալիի մէմէթթէ Մէհմէտ Թէվֆիդ րաշա հազրէթլերի սէնայի վաճիպիլէ էտասընը իքմալէ պէտ վէ միւլպաշէրէթ իլլէմիշ տիր :

Պու պապտէ ճիւլմէ թարաֆընտան իգհարը մէսէրէթ վէ մէմուսիլէթ պուլունուլմուշ տուր :

— . . . Միւլէլիֆ :

Էտիրնէ 1867 յունվար 9 . 238 նիւմէրօլու զազթայի միւլթէպէրինիլէ 225 նիւմէրօ Մանգուլմէթի 8 զեկ :

Թարիլի մէթթուպուն ճէվապը տէյի Էտիրնէյէ տայիր պիր մէթթուպ կէօրիլապ , մէալինէ նէզաթէն ածիգլերինէ խիթապ օլունուղու տէրք օլունուլա , մէթթուպի մէզքիւրուն մաճարիլի շէնտ սէնէթէն պէրու Ազգըմըզ երեզերինէ պի զայրի հազգ եալընըզ իթթիֆազը միլլէթէ խալէլ կէթիլմէք էմէլիլէ րէք շօգ պաշա եազմըն օլուպ , մէրգուլա ճէվապ վիրմէք , աքս իտէն աաղըն սէտինի քէսմէյէ շալընապ կիպի օլաճաղընտան , էնէմիյնէթ վերիպ ճէրհինէ ճէվապ եազմաղա շէմալիլէ գասար քիմաէ թէնէզգիլ իթմէպիկինտէն , մէրգուլա տաթի քէնտի նի տիրալէթլու վէ լուսաւորեալ սըֆաթըլա տայիմա գալէմ մէյտանընա աթարապ պազէն հիշ պիր շէյտէ մէթալիլ օլմաաղըն հալտէ տաթի կեան ալէսսէվիլէ միլլէթի վէ կեան պազը զէվաթը միւլթէպէրէյի քէնտիսինէ էյլլէնէ իթմէթտէ , վէ իմաստակա գրիթիգա փօթասընա գօյազապա տըր : պալտէֆատաթի մարգարէութիւնա շըգըլապ կիւլա սալիֆէզգիքր դեկ . Տաթի մէթթուպու ածիգլերի եազմընմ սալի զանըլա , քէնտի աալմի թէրպիլէթի էսէրինի խայրապ պիրլէ , իսթիլգաեա թէսառաի իթմիշ օլունուղու պէյանի , վազապ պէօյլէ տիւնեա մուվաճէնէտինտէ իպրապ իթտիկի թէրպիլէնիլ վէ լուլլէթ քիթապընն խաթիճինտէ նէվիճառ իսթիլալաթ վէ առապէլառանութիւն լուղէթիլլէ միւլնէվիլէ քիթապէթէ ճէվապ վիրմէք ապէտիր աճապ մէրգուլա մաճարրի տիրիլ տիրիլա տէրին միւլաճազալարընա մէպնի վէ շէրիլէ լանէթ ֆէվաթընճա եազմըլարընա ճէվապ ալմամազապա տըր : պու թարիպ իլէ ճիւլմէյէ քէնտինի զալիպ օլմուշ կիպի կէօրմէքտէտիր , վէ պինալն ալէյն քէնտիսինի պիր շէյ երինէ գօյուպ իթթիլաար իթմէքտէ , աճապ պուլունտան պէօյլէ մէրքիւլ օլունուղու սուի հալինի հիւսնի հալէ թէպտիլ իթմէթ իտէ , քէնտի ճէվէթի մէյտանէ իֆշա օլաճաղը վէ եալան եանըլը եազմըլարընն ճէրհինտէն սարֆը նազար օլունուպ միւլսամէհա օլմայաճազը մալիլմի օլուպ , իգթիգասընն եօլունա թէշէպպիւլ իթմէթի րէյի զերաֆթիլլէ մէնուլթ օլունուղունու քէնտիսինէ պիլտիրմէք էմէլիլէ պէյանի հալէ իպթիսար գըլընալ էֆէնտիմ :

Տօթլարընըտան պիրիթի

—

ՊԱՐՏԻՉԱԿ ԵՒ ԳԹՈՒԹԻՒՆ

Ազատարայր յրազրիդ 255 թուոյն մէլ կարգալով ձեր մէկ աղաբարութիւնը , փուլթաքինը կիրակի օրն 'ի գաֆէ-ֆարիգէն , ուր կը հրաւիրէիք զմեզ բարեգործականը պապալի մը համար :

Անհամբերութեամբ ժամերն ու վայրկեանները կը թուէի մոռնի , եւ ահա առեանին կողմէ մեծայարգ աօթթէօր Կ . Գալուստեան պարզ ու գեղեցիկ առեանաբանութեամբ մը բացատրեց հանդէսին նպատակը : Սուրբ եւ ազնիւ նպատակ :

Ազգային աօնի եւ ուրախութեան հանդէս մը չէր այս , այլ անանկ պարտաւորութիւն մը կառարելու հրաւեր մը որ մեր ամենուրեք ալ արբազան ու անհանգիստ է :

կարճ խօսքով ըսենք, հացի՝ այն է, կենաց եւ մահու խնդիր մը յուզելու գումարում մ'էր, որու լուծումը մեր արտէն ու մեր գլխովե- նէն կը կախի:

Հայեր, այս գումարման նպատակը կտկ- նարկէ անթոթութեան, մերկութեան, ծարա- լի եւ յաւէտ թշուառութեան դատապարտը- ւած շատ մը ազգայիններ՝ հարկւրաւոր ըն- տանիքներ, որոնք առեն մը թէպէտ չա- տերու կ'օգնէին, իսկ այսօր սուղի եւ ան- տանելի թշուառութեան ենթարկեալ շա- տերու օգնութեանը կ'ակնկալեն:

Ողորմիլը առաքինութեանց ամենէ գեղե- ցիկն է, զոր աղօթքի քայլը կ'անուանէ Ֆը- րանսացի ազատասէր հեղինակ մը, եւ որ մեր ամենուս ալ ազգային, մարդասիրական ու ան- հատկան պարտքն է:

Ինչպէս ամեն բան, նաեւ ողորմութիւնն ալ պայման մ'ունի, առանց որո՞ւ նպատա- կը չ'կրնար ծառայել առաքինութեան:

— Ո՞րն է այդ պայմանը: —

— Գիտնալ հարկէ թէ որո՞ւ եւ ի՞նչպէս ողորմելու է:

Կան մարդեր՝ որք կեղծաւոր արտու- լած մորոգութիւնը յառուկ արուեստ մ'ը- րած են իրենց:

Այս տեսակ մարդերու ողորմելը յանգոր- ծութիւն եւ իծուելութիւն տրամադրելէ զմար- դիկ, քը դեղեցիկ առաքինութեան սկզբ- բունքին հակառակ է:

Ողորմութեան արժանաւոր անձերը գըտ- նալ եւ ողորմիլ, ա՛հ, բարեկամ, ահա այս է բուն մեծանշանութիւնը: Երկրորդ՝ ողոր- միլ եւ զթալ թշուառներու այն պայմանաւ, որով կտրենան միջոց մ'ունենալ համապա- կերակրուելու առանց ուրուք կարօտութեան:

Այս պայմանը կը գործադրի անգործ՝ այլ աշխատասէր անձերու գործ ճարհիլով:

Այս տեսակ գթութիւնը կարօտեալ ան- գործներու թիւը պակսելով՝ կը նուազէ նա եւ թշուառութիւնը:

Ահա հոս առ հարկի այսչափ մը խօսելով ուրիշ առթի մը կը պահենք մեր ընելիք տե- առութիւնը, եւ ահա կը դառնանք Պարտիզակ, Օվաճըք եւ Տեօնկէլ գիւղերուն վրայ երկու խօսք ընելու:

Այս տեղերու բնակիչները պղծագործ ծոյլ, ու անհոգ մարդեր չեն, այլ հանուր մարդ- կութեան ծառայող աշխատաւորներ են, որք այսօր դժբաղդութեամբ թշուառութեան յե- տին ծայրն հասած մենէ գթութիւն կ'ակն- կալեն:

Պարտիզակ եւ իր շրջակայները Քրիստո- օի ցուցած ողորմութեան գտնականն է այ- օր, ուր որեւորոյն ձգած երկու լուսման անգամ կարօտեալներու արտասուքը պիտի քրէ, ծարաւէ եւ անթոթութենէ պիտի փր- կէ, կարճ խօսքով՝ անժամանակ մահու ձեռ- քէն պիտի ազատէ:

Չափազանցութիւն չ'են այս տեղերն, Հա- յեր, այլ իրութիւն, զոր կ'զգանք, բայց չենք կրնար բացատրել միւր զգացածը:

Առաքինութեան մրցում մ'է այս, Հայեր, երանի՜ անոր որ կը փութայ յառաջ անցնիլ:

Գժառ՝ զգալիկան երեւակայեցէք, բա- րեկամք, հայր մը՝ որ առ յուսահատութեան բուն իր ձեռնորոշը իր զաւակը ծովուն տ-

նողոք ալեացը ճարակ կը մառնէ, եւ ան- դին հարկւրաւոր ծնողներ անասուններու յատուկ եղող խոտերով կը սնուցանեն իրենց զաւակները: անողորմ ճակատագիր:

Ո՞ր անձ՝ որ ուտելու համար գոնէ չորա- բեկ հաց մ'ունի, կրնայ արտի հանդարտու- թեամբ մարտի լսելով բուն իր արենակից եղբայրներուն կրած տառապանքը:

Եւ չեմ կրնար հաւատալ, որ հայերու մէջ այս տեսակ անզգայ անձեր գտնուին, մա- նաւանդ կը հաւատամ թէ մուրացիկ աղքա- տըն անգամ պիտի փութայ իր լուսման այս թշուառներուն մառցանել:

Ահա այսչափ եւ ալ ասկէ աւելին ոչինչ կրնամ գրել: Վասն զի կը դողան ձեռներս... 1867 յունվար 23:

ՍԽԱԿ:

Յ. Գ. Չեմ ուզեր առանց մասնաւոր չը- նորհակալութեան յիշել զձեզ: Բարեկամ, որ մարդասիրաբար զազատարար հաճեցաք Միսղեան տօնի օրերն այնպէս յովաճըք եւ ի Պարտիզակ անցնելով՝ կիրակի օրն ալ հը- րապարտուաւ անոնց նկարագիրն ընել մեզ:

Ս.

— ... Խմբագիր:

Ձեր 130 թուով առ աւետարան ուղղուած մէկ քանի օրինակ հարցմանց պատասխա- նելու կեղծիքով յիշեալ լրագիրը միշտ պատ- ի պատ կը դեգերի, ուղղակի պատասխան մը չտալէն զատ՝ հաճախակիութիւնն ալ խա- բելու կը յանդգնի:

Խնդրի՜ զորդէն հաւատարկաց ատենան ե- լած է, որոյ անաչառ դատաւորն հաճարա- կութիւնն է, եւ հետեւաբար մեր ալ իրա- ւունքն է նայն կէտին նկատմամբ դադարա- յայտնել եւ վճիռ տալ:

Ձեր նամակագիրը նախ հարցուցած էր թէ ի՞նչ է պատճառ, որ Պօլոյ Հայ Բողոքա- կանք 13 տարիէ հետէ խեղճ ու թշուառ ե- դած են: Եւ թէ «Քրիստոս քարոզեցէք ըսա- նէ, խոռովութիւն հանել՝ ալ պատճառ տը- վէք ըսա՛ւ»:

Աւետարանի՜ իր 241 թուով օրինակ ու պատասխան չտալէն զատ, «Քրիստոս ալ զինքը չընդունաւ իր խոռովութեան մեծամեծ տոբիթներ տուաւ», ըսած եւ ըստ այնմ Մատթ. ԺԱ. 35 համարն յառաջ բե- րած էր իրեն վկայութիւն:

Որոյ գէ՛մ Ձեր նամակագիրը պատասխա- նեց ըսելով՝ չէ թէ Քրիստոս խոռովութեան տոբիթ տալու եկաւ, այլ ազիտութեան բը- նական արդիւնքն է ելած խոռովութիւնը, ա- պա թէ ոչ թէ սուրբ գրոց միւս խօսքերուն կը հակասի եւ թէ ծաւա հետեւութեանց տե- ղի կը տրուի, եւ միանգամայն ալ իր գլխա- ւոր հարցումները այսինքն բուն խնդիրը յառաջ բերելով, որպէս զի սեւ քօղերու տակ չկարուի:

Աւետարանի՜ 245 թուով խնդիրին վրայ իրօք սեւ քօղ ձգելով խոյստալէն զաա՛ սուս գրադարանութիւն մը ըրաւ ըսելով թէ՝ «նա- մակագիրն դադարաբերն նայելով՝ Քրիստոս, Առաքեալք, եւ այլն մեզդ դուրս ելու արժանի են», եւ ապացոյց ունիցէ թէ ո՞ր Միսթօնարը գրածախին, եւ այլն խրատած է՝ կծու խօս- քերով զայն գրգռել:

Նամակագիրն՝ ըստ օրինի պատասխանե- լէն վերջը՝ դարձեալ բուն խնդիրն ի ձեռին երեւան ելաւ, թէ Աւետարանի ըսածներուն եւ թէ Միսթօնարաց համար ապացոյց եւ վը- կայական պահանջեց, առանց որոյ իրենց պաշտօնը կասկածելի է ըսաւ:

Այս անգամ Աւետարանը իր 244 թուով դարձեալ նամակագրի հարցմանց պատասխան չտուաւ, եւ գէթ իր կուսակցաց առջեւ յաղթող երեւնալու համար ջանացեր է միշտ նամակագիրը աղէտ ցոյց տալ եւ չհասկըց- ուելու ոճով հայերէն լեզու մը գործածելէն ետքը՝ անմիջապէս տարբեր պատմութեան մը կոթիւն է, որ ճշմարտն ըսելով երբէք խնդրին եւ իրեն եղած հարցմանց վերաբե- րութիւն չունի: Աւետարանն առ հիմնօրեայ ընթացքը բունած է հարկաւ հաճարակութիւնը աղէտ ենթադրելով: Եսկայն հետեւանքն Ա- լետարանի կարծածին հակառակն է գլխովին:

Պրոֆօ կարդաց հաճարակութիւնը եւ պը- րաւօ կարդացին Հայ բողոքականներէն չա- տերը եւ իրաւունք տուին նամակագրիդ ը- սածներուն եւ եթէ Միսթօնարաց մէ հալած- ուելու վախը չունենան, հրապարակաւ ալ ձայն տալ կը խորհին:

Աւետարանն այնպիսի ընթացք մը բունած է, որ կարծես թէ չճանչնար իր ապրած դարը եւ չճանչնար իւր հետը խօսողը, որ դիտէ եւ ի գիր արձանագրուած է նոցա մանր շաժմունքները եւ ինթրիկները (որոյ մէկ փորձն ալ հրապարակաւ յայտնած է՝ չորս տարի առաջ), եւ առաջ մեծաւ իրաւունք կրնայ «Առաքելոց վարուց ու բարուց եւ ոոցա վարուց ու բարուց մէջ տեղ մեծ վիճ մը» ընել, ինչպէս նաեւ շատերը տեսած են(2):

Արդ՝ հաճարակութիւնն արթնուն կը հակէ, Աւետարանի խմբագիրը փախչելու տեղ չունի: Ընդհանուր սովորութիւն է, որ ինչպէս մենք, նոյնպէս այլք առանց դատաւոր եւ դատախազ փնտրելու կը հրատարակեն ինչ որ կը լսեն եւ կը տեսնեն: Նամակագիրն ինչ որ իր ակունջովը լսած եւ աչքովը տե- սած էր, հրատարակեց, որուն ճշմարտու- թեանը շատ բողոքականք ալ վկայեցին: Ա- լետարանը կը օրդողի, բան մը հրատարա- կելու համար գրողին լսելը կամ տեսնելը բաւական չէ, հապա դատաւոր, վկայ եւ այլն ունենալու է կրթէ, ապա թէ ոչ՝ «փաստա- բանութեան անյուր օրինակ» մ'է եղեր (Ա- լետարանը ժողովրդեան ազիտութիւնը չը- նորհք մը համարած է): Այս կանոնով ու- բեմն իրենք ալ տեսածնին եւ լսածնին հը- րատարակելու չեն, մինչեւ որ վկայ, դա- տաւոր եւ այլն չունենան, որով մենք ալ Ա- լետարանին ազատած կը լլնանք:

Միսթօնարք՝ առաքելոց նման մարք ու բարք չունենալին եւ իրենց հալածում կո- չածը լոկ խոռովութիւն հանել ըլլալը հա- ճատելու համար դատաւոր, վկայ եւ այլն, կուզեն, լաւ, մեր միշտ փնտրած իւր իրենց ալ միշտ փնտրուած տուածը այս կէտն է: Ասի մեզի համար շատ վատաբերի բան մի է, եւ յորմէ ոճն չեալ Հայ բողոքականաց համար այ- նոր դար մը պիտի բացուի, որ կաշխատին

(1) Միսթօնարքը չտեսնալ կը ձեւացունեն կուրաման եւ նորէն կը հարցունեն:

Հուգեն եւ գեա ձեռք չեն կրնար բերել այս քննութիւնը : Ուրեմն կապաւնը որ սննեակ մը պատրաստեն իրենք , ուր բոլոր դատաւարացիներն ու վկանները ելլելու ու վկայելու պատրաստ են , եւ ուր կը թողունք , որ իրենք ալ Անգղիացի դատաւորներ բերեն լընելու . ուր էր որ ըլլար ասանկ բան մը , եւ այն ալ չուտով , սննեակը մենք կը պատրաստենք , թէ որ երբ գալերնին մեզի իմաց տալու հաճին ըստ օրինի եւ պայմանաւ մը :

Բայց իրենց ընթացքէն կը գուշակենք , որ դարձեալ փախչելու ճամբայ պիտի բռնեն : Պատիժ չկայ , թող չվախնան , եթէ գտնադանները ուտ եւ զրպարտութիւն ելլէն , չառնեն իրենց պիտի յարին : Նորէն կը սենք որ պիտի չուգեն ընելու . որովհետեւ արդէն իրիկնին փազարը ելած է , եւ աւելի եւս պիտի ելլէ :

Աւետարեբը կաշխատի ցոյց տալ որ Բողոքականաց քաջածը մինակ Լուսաւորչական Հայոց երեսէն է , եւ որոյ համար ազգը վատահամբաւ կը ջանայ . եւ թէ ընաւ միսիօնար մը ուրիշի հետ գտնութիւն չունի եւ ղեր , լաւ , ինչո՞ւ Լիւթրի դէպքը չհրապարակէր Աւետարեբը , եթէ իրենց քարոզած բողոքական ընթացքը ազատութիւն էնէ . Մենք յայտնապէս այնպիսի դժոխային բռնութիւն մը կը տեսնենք հոս անդի բողոքականութեան մէջ 'ի չնորսա Միսիօնարաց , որ ուրիշ կրօնքի մէջ չտեսնուիր :

Ինչ , Միսիօնարք իրենց վարուց , բարուց եւ խօսքերուն համար կը համարձակին յատկապէս կարողալ , ճշմարիտ է արդեօք , ինչպէս չեն վախճար հրաբուղիին ժայթքելէն , եթէ 4000 բողոքական կայ 'ի Տաճկաստան , դոնէ իրարու վրայ տասնական գանգատ ելած է (թողելով այժմ իրաւացի կամ անիրաւ ըլլալը) , ինչո՞ւ զսպելու կաշխատին , եւ ինչո՞ւ քննութենէն կը փախչին , զուցէ նոր զգաստացած են , տեսնենք :

Աւետարեբի պատ . խմբագիրը՝ Միսիօնարաց մինչեւ ցարդ Հայ Բողոքական եկեղեցիները երկրական դրութեան մէջ պահելու ուրանալու ելեր է լոյս աւուր մէջ . եւ կը յաւելու ալ որ՝ « Միսիօնարք կը թողուն եղեր որ՝ եկեղեցիները որոշեն . . . թէ որ ձեւն իրենց ներկայ պարագաներուն եւ կարօտութեանը յարմարացոյն է » :

Միսիօնարք թէ ուրանան եւ թէ չուրանան , արդի գտնուած Հայ Բողոքական եկեղեցեաց դրութիւնն ու ձեւը երիցական է , որմէ տարբեր դիրք բռնել ուզող մաս մ'աւ « ազատ ընտրութիւն » առաջ միսիօնարներէն հրապարակաւ մոտրեալ անունով մը կըրտուեցաւ . . . իրաւ , Միսիօնարաց մեծ մասը երիցական չէ , բայց երիցականը ջանաց իր դրութիւնը մեծանել , Մկրտիչեանը իր դրութիւնը մըտցուց , եւ կը ցաւինք որ ժողովական միսիօնարը այս մասին չատթոյլ գտնուեցաւ , եւ երիցական միսիօնարը զանի գերազանցեց եւ յայտնապէս պոռաք ալ թէ աս եկեղեցւոյ դրութիւնը երիցական է . եւ աս երբէք պատիւ չերէր Աւետարեբի խմբագիրին եւ իր յարանաւանութեանը : Ուր էր որ նորէն Աւետարեբը աս կէտը ուրանա-

(1) Արդեօք մինչեւ ցարդ եղած գանգատները բոլորովին անիմն են ըսելու պիտի յանդգնին :

լաւ ելլէր . ինչպէս որ ուրանալ յանդգնեցաւ բողոքական Հայոց խեղճութեան մեծաւ մասով իրենց բռնաւոր ընթացից երեսէն ծագած լինելը :

Այն եկեղեցին , որ իր մէջ Սպանիական իշխանութիւն մը կը անուցանէ , անկարելի է նորա յաջող վախճանի մը հասնիլ , եւ որոյ անդամաց երջանկութիւն եւ յառաջագիծութիւն ունենալ :

Թող Աւետարեբը ուզածին չափ պոռայ , ճէշ այսուհետեւ ընդդէմ փորձառութեան , համոզման եւ բանականութեան , իրեն հետեւող եւ մահիկ ընող չկայ , երբ չատերն անձամբ գիտեն միսիօնարաց 'ի գործ դրած ինթրիկները եւ միսիօնարական վարժունքը . . . խմբագիր բարեհաճեցէք Ձեր ազատախօս թերթին մէջ անկիւն մը շնորհել սոյն գրութեանս :

Մէկ քանի մարդասէր Հայեր :
— Ազգային հիւանդանոցի Հոգաբարձու Մեծայարդ Եղանաճեան Աւետիս եւ Պահճէգարու լուեան Մ . Միհրան աղաներուն ձեռք հաւաքուած կամուր Նուէրնելուցն ցուցալը :

Օսմանեան լիրա .

- 1 Աւետիս աղա Քօյսեան
- 1 Ազարիկ աղա Աստուածատուեան
- 1 Ալիքսան աղա Եւսուֆեան
- 1 Աստուածատու աղա Գէորգեան
- 1 Աւետիս աղա Եղանաճեան
- 1 Բարունակ պէյ
- 1 Բարսեղ աղա ձերմակեան
- 5 Գէորգ պէյ Նրաման
- 5 Գրիգոր էֆ . Մարկոսեան ձեռամբ Պալլաքճեան Ստեփան աղայի
- 1 Գրիգոր աղա Նորատունկեան
- 1 Գէորգ էֆ . Փաքաղեան
- 5 Գասպար աղա Կիւմիշճեան
- 1/2 Գրիգոր աղա Մինթանճեան
- 1 Գալուստ աղա Մաղաթեան
- 1 Գրիգոր էֆէնտի Օտեան
- 1 Գրիգոր էֆէնտի Աղաթօն
- 1 Գրիգոր աղա Մուրատեան
- 1 Գրիգոր աղա Ներսէսեան
- 1 Խաչիկ աղա Ալեանաքեան
- 1 Կարապետ աղա Նուրեան
- 1 Կարապետ աղա Յովսէփեան
- 1 Կարապետ աղա Թօգաթլըեան
- 1 Մ . Կ .
- 1 Մանուկ աղա Սմայտեան
- 1 Մկրտիչ աղա Քիւրճիլիանլըեան
- 1 Միքայէլ աղա Յակոբեան
- 1/2 Մարգար աղա Չիրակեան
- 1 Մ . Մանուկ աղա Մանուկեան
- 1 Մ . Մաղաք աղա Մուրատեան
- 1 Մ . Պօղոս աղա Յրնազլըեան
- 1 Մ . Սահակ աղա Կիւլպէնքեան
- 1 Մ . Նշան աղա Կիւրճիլեան
- 1 Մ . Սերովքե աղա Կիւլպէնքեան
- 1 Մ . Միհրան աղա Պահճէգարուեան
- 1 Յարութիւն աղա Գաբումաճեան
- 1 Յակոբ աղա Նորատունկեան
- 1 Յակոբ աղա Եղանաճեան
- 1 Յօհաննէս աղա Սիմօնեան
- 1 Յարութիւն աղա Սմայտեան

- 4 Յակոբ էֆ . Միւսահեաճեան
- 4 Յակոբ աղա Տօնէլեան
- 4 Յակոբ եւ Պօղոս աղայք Մուրատեան
- 1/2 Յարութիւն աղա Չրաճեան
- 1 Յարութիւն աղա Մազուտեան
- 4 Յակոբ էֆէնտի Ֆրէնկեան
- 1 Յարութիւն էֆէնտի Սարաֆեան
- 1 Յովսէփ եւ Պօղոս աղայք
- 1 Յովսէփ աղա Մարգարեան
- 1 Նազարէթ աղա Իւղաթլըեան
- 4 Նիկողոս աղա Սուլուխանեան
- 4 Որդիկ աղա Տօղրամաճաղալը
- 4 Պետրոս աղա Մէրասէեան
- 4 Ռափայէլ աղա Վաճառական
- 1 Սիմօն էֆ . Մազուտեան
- 0 66 Ղուրուշ Ստեփան աղա
- 1 Մարգիս էֆ . Համամճեան
- 1 Սահակ աղա Կիւրճիլեան
- 1 Սարգիս աղա Չիրաճեան
- 1 Ս . Ղ .
- 1 Սիմօնիկ աղա Նորատունկեան

691/ Օսմանեան լիրա եւ 66 Ղուրուշ

Հոգաբարձութեան քով եղած գումարն է 701/ լիրա եւ 66 Ղուրուշ . 1 լիրա նուէր եղած է թէպէտ , բայց անուր նշանակուեալու մոռցուած ըլլալով , կը խնդրուի որ այն նուիրամատոյց անձը իր անունը չի տեսած ատեն հոգաբարձութեան հաղորդէ :

Ըստ օրոշման խառն ժողովոյ Մեծ . խորամանկեան Յարութիւն աղայն , յանուն Հիւանդանոցի հաւաքելի շաբաթական 20 ալան վարա նուէրներուն համար , եւ Մեծ . խորամանկեան Ոսկերիչ Մ . Գրիգոր աղայն ազգային մոմատան համար դանձապետութեան փափուկ պաշտօնները յանձն առին :

Գարապաշեան Մեծ . Յօհաննէս աղան , 50 հօխայ աղելու պանիր , եւ 50 հօխայ աղ շնորհեց Հիւանդանոցին :

Կրկնութիւն , յանուն հիւանդանոցի հաւաքելի շաբաթական նուէրին :

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ԹԷԼԷԿՐԱՖԻԹԷ
(Առնա Հալա Խորագրեր)

Փարիս , 5 ինտրվար ամսամըն ստաթ 5 լէ 45 տագըգաքնտա :

Ինկիլիէրրա գրալիչաքը հաղրէթլէրի նութգլարնտա , Կրիտ իլթիլալը հազգընտա , ինկիլիէրրա , Յրանսա լէ Բուսիա պիրլիքտէ օլարադ , Պապը-Ալի իլէ խրիթլանլար պէյնիտէ , Տէվլէթի պիլյէնին հուգուղունա ասգուլնադըզըն , տահա իյի պիր իւնսիլէթ իլյաա օլունադաթ թարիգիլի առանըլմագտա օլաուղու պէեան օլունմուշ տուր :

Ինթիլապ մէսէլէսի թէվիլէսինէ տալիր պիր լայիհա թագտիլ զըլընաճաղընա իւմիտ կէօսթէրիպ թարաֆէյնին իթիտալ իւզրէ պաւլունմալարը նասիհաթ օլունմուշ տուր :

Էսհամը ումուլիյե .
Փարիս , 30 .
Լօնարա , 301-8
Լիվըրքուլ , Իզմիր բամաղու 443-4 :

ՍԱՀԻՊ ՂԱԶԷԹԱ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ . ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԼԷՎԱՆՔ ՀԵՐԱԼՏԸՆ ԹԱՊԻՍԱԼԵՍԻՍԵ
ԳԵԹ-ՓԱՆՈՍԱՆ ԵՐԱՐԵ ԵՆԵԱ , ԵՐԱՐԵԱՆ ԱՅՈՒԼԷ
ԳՐԱԾԵՐԸ ԳԱՐԵՐՈՒՄ ՆԻՄԵՐՈ 467 :